

Recensent: Trudy Pouw

Thecla Rondhuis: ‘De mongool, de moeder en de filosoof’ Uitgeverij Ten Have, Utrecht, 2011. ISBN 978-90-259-6165-7. (Syndroom van Down/PO/1) Zie ook www.uitgeverijtenhave.nl

Soort boek/stijl/ziekte: Een vlot geschreven, filosofische zoektocht naar de essentie van het mens-zijn, naar aanleiding van de ontwikkeling van Ramon, de oudste zoon van Thecla Rondhuis. Ramon heeft het syndroom van Down, kan nauwelijks praten en hoort slecht.

Over de schrijver: Thecla Rondhuis (1950) studeerde biologie en filosofie. Eerder schreef zij *Filosoferen met kinderen* (1994) en *Jong en wijs* (2001). In 2005 promoveerde ze op *Philosophical talent*, een empirisch onderzoek naar de filosofische kwaliteit van het denken bij jongeren tussen 10 en 20 jaar.

Korte beschrijving: Aan de hand van thema's, als reizen en rituelen, beschrijft Rondhuis anekdotes uit het leven van haar zoon met ernstige cognitieve en communicatieve beperkingen. Zij baseert zich in haar beschrijvingen op objectieve waarnemingen en probeert waardebepalende termen te vermijden. Zo wil Rondhuis de lezer nieuwsgierig maken en hem meevoeren in haar zoektocht naar de essentie van het mens-zijn.

Rondhuis verkent de grenzen van Ramons handicap. “Zijn beperkte verstandelijke vermogens belemmeren de ontwikkeling van kwaliteiten die in aanleg aanwezig zijn en die door omgevingsinvloeden kunnen worden verworven. (...) Het indrukverwerkende systeem, het zenuwstelsel van Ramon werkt als gevolg van zijn handicap sloom. (...) Maar zijn leerproces wordt, behalve door deze beperkingen, ook gestuurd door ‘eigen karaktertrekken’ en door wat hij zelf meemaakt. Het is een uitdaging om juist dat ‘eigene’ in zijn doen en laten te ontdekken, een stimulerende omgeving te creëren en te voorkomen dat hij dichtgeplakt wordt achter het etiket van zijn handicap.” (Rondhuis, 2011, pagina 45-46)

Maar wat maakt Ramon gelukkig? Waar leiden opvoeding en ontwikkeling eigenlijk toe? Waarom streven wij prestaties na?

Rondhuis daagt de lezer uit na te denken over begrippen als zelfbeschikking en keuzevrijheid: “In Ramons wereld bestaan geen keuzes. Voor hem bestaat de werkelijkheid maar uit één weg: de weg die hij aflegt door ruimte en tijd” (Rondhuis, 2011, pagina 88). “Zijn grootste handicap is misschien wel dat hij niet kan bedenken hoe iets anders zou kunnen”, aldus Rondhuis (Trouw, 12 november 2011).

“De anekdotes uit dit boek zijn als de paddestoelen van een *mycelium*, de uiterlijke verschijningsvormen van een onderaards wortelstelsel dat deze aan elkaar rijgt.” (Rondhuis, 2011, pagina 14)

Wat viel op: Rondhuis kreeg negatieve reacties op de woordkeuze in de titel van het boek. Waarom kiest Rondhuis voor de provocatieve benaming mongool?

In een gesprek met Wim Brands (VPRO Boeken, uitgezonden op 28-10-2011) zegt zij hierover: “Ik heb niets tegen het woord mongool. (...) Ik wil natuurlijk niet kwetsen, maar de titel is A: een wake up call en B: moet je ‘m in zijn geheel lezen. Het gaat om de verhouding tussen enerzijds de mongool en de filosoof, de twee verschillende uiteinden van het intellectuele spectrum (...) en ook om de verhouding tussen moeder en filosoof. De ene bekijkt alles op afstand, de ander is toch wat hartstochtelijker.” “Ik weet bijvoorbeeld dat de terminologie in de wereld van de verstandelijke

handicaps erg is veranderd. (...) Nu heten ze mensen met mogelijkheden. Dat gaat me veel te ver.” Brands vraagt wat er aan de hand is met een samenleving waarin iemand met heel veel beperkingen, mens met mogelijkheden wordt genoemd. Daarop antwoordt Rondhuis: “Dat is een samenleving die heel veel ontkent van de werkelijkheid. (...) Ik vind het ook vreemd. Aan de ene kant doen we alsof we een open samenleving zijn waarbij alles benoemd kan worden en gezegd mag worden. (...) Aan de ander kant ontkennen we dat er mensen zijn die minder kunnen.”

<http://programma.vpro.nl/boeken/radio/2011/oktober/vrijdag-28-oktober.html>

Citaten: Pagina 66/67: “Woorden rollen als (communicatie)balletjes tussen personen heen en weer, vallen stil, kaatsen terug, of vliegen over de band. In de grote klas van mensen hoor je er alleen bij als je dit spel kunt spelen. Als je die balletjes niet in beweging kunt krijgen en niet kunt vangen, ben je een buitenstaander. Het is schrijnend te moeten constateren dat de verbondenheid tussen mensen al gauw ophoudt bij een mislukte communicatie. Praten is het dominante spel tussen mensen in onze cultuur. Omgang met mensen die niet verstaanbaar spreken wekt angst en stoot velen af. (...) Als ik de communicatiekloof tussen Ramon en zijn leeftijdgenootjes steeds groter zie worden, vraag ik me in een sombere bui af wat de waarde is van een leven zonder communicatie, van een mens-zijn dat gereduceerd is tot het leven van een stom dier. (...) Maar dan blijkt Ramon zelf begiftigd met een uitstekende antenne voor non-verbale informatie en wordt hij creatief in het vinden van mogelijkheden tekens aan voorstellingen te koppelen. (...) Hij herhaalt, mimet voegt aanwijzingen en gebaren toe. En hij zet door. Hij geeft nooit op. (...) Met een eigen trukendoos vol gebaren, bewegingen en lichaamstaal zet hij een boodschap kracht bij.”

Pagina 243: “Vier mei. Een hoogtepunt in het jaar. Ramon zit ruim voor achten aan de buis gekluisterd. Daarvoor heeft hij gekeken of ‘alles klopt’: dat de vlag halfstok uit zijn raam hangt, dat de televisie op het juiste kanaal is afgestemd en dat zijn gehoorapparaat voldoende signaal geeft. Zijn gehoorapparaat staat op de hoogste stand om maar niets van de oorverdovende ‘stilte’ te hoeven missen. Wanneer de dodenherdenking op de Dam wordt aangekondigd, knikt hij instemmend met zijn hoofd. De camera glijdt langzaam langs de in het gelid staande geüniformeerden en Ramon salueert met zijn rechterhand gestrekt aan zijn slaap. Dan blaast de trompet het signaal taptoe. Groot en klein, chic en sjofel, intellectueel of verstandelijk gehandicapt, allen houden de adem in. Daarna zetten koningin, kroonprins, minister president en ander mensen die Ramon van krant en tv kent, zich langzaam en statig in beweging. Aandachtig volgt hij daarna ieder individu en elke groep die langs het monument op de Dam trekt. Als hij terug is op zijn kamer zet hij zijn kapiteinspet op. Hij loopt heen en weer en salueert van tijd tot tijd. De geobserveerde taferelen worden in zijn imitatiespel herhaald, als ware het een verteringsproces.”

Pagina 270: “Nadenken is niet zijn sterkste kant’, verzucht ik menigmaal weemoedig. Voor de zoveelste keer zie ik hem met nieuwe kleren voor de spiegel staan. Hij kijkt en geeft zich een houding. Dan draait hij zich om en laat zijn rugzijde aan de spiegel zien. Zelf blijft hij stug vooruitkijken. Hij draait weer terug en geeft zijn goedkeuring. Zo hoort dat.”

Recensies/extra: *Ik wilde een zoektocht uitzetten, algemener dan alleen naar Ramon: om te proberen iets te vinden van wat mens-zijn in het algemeen betekent. Als je vat wilt krijgen op een begrip, dan moet je kijken naar de randen ervan. Juist de confrontatie met een gehandicapt mens als Ramon roept vragen op.*
(Trouw, 12-11-2011)